

“Het kan, als je het wilt”

Marjan Minnesma 1966-2026

Op 28 oktober 1966 wordt Marjan Minnesma geboren in Wormerveer, als de eerste van uiteindelijk drie zussen. Haar moeder werkt als verloskundige, haar vader in de autobranche. Al van jongs af aan heeft Marjan veel interesse in alles om haar heen, in het bijzonder de natuur. In een schriftje houdt ze nauwkeurig bij wanneer de koolmeesjes in de buurt uit het ei komen en uitvliegen. Als tiener voert ze actie voor haar opa, die als boer in het natuurlijke Guisveld onteigend dreigt te worden om plaats te maken voor gebouwen. Aan het einde van haar middelbareschooltijd wil Marjan kiezen voor een studie diergeneeskunde. Die droom laat ze varen als duidelijk wordt dat ze dan ook verplicht dierproeven zal moeten doen.

Uiteindelijk rondt Marjan drie studies af, en met glans: rechten, bedrijfskunde en filosofie. Ze start bij Novem, de Nederlandse Organisatie

voor Energie en Milieu, voorloper van de huidige RVO (Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland). Het is de tijd net na de val van de Berlijnse Muur; ze gaat aan de slag in voormalige Oostbloklanden met grootschalige energiebesparingsprojecten waarvoor ze zelf de benodigde investeringen bijeen heeft gebracht. In 1997 vraagt Greenpeace-directeur Ton Tukker haar voor de verantwoordelijke functie van directeur Campagnes. Marjan Minnesma, net 31 jaar oud, vervult die rol voortvarend en met verve. Enkele jaren later wordt ze door klimaatprofessor Pier Vellinga gevraagd voor het Instituut voor Milieuvraagstukken van de Vrije Universiteit. Daar zet ze het CIMO op, het Centrum voor Innovatie en Maatschappelijk verantwoord Ondernemen, en geeft daar enkele jaren leiding aan. Dan stapt ze over naar DRIFT, het Dutch Research Institute For Transitions aan de Erasmus Universiteit.

DRIFT naar Urgenda

Bij DRIFT in Rotterdam werkt Marjan nauw samen met Jan Rotmans, hoogleraar in de transitiekunde. Ze vinden dat er een heldere visie ontbreekt op de toekomstige inrichting van Nederland, tegen de achtergrond van bedreigende klimaatverandering. Ze slaan de handen ineen en publiceren in dagblad NRC hun Urgenda: de Urgente Agenda. Ze schrijven over de noodzaak van een snelle energietransitie en over het kantelen van systemen. “Maak van Nederland een duurzame proeftuin,” luidt de kop van het artikel, dat veel losmaakt. Duizenden burgers, boeren, CEO’s en anderen reageren erop en geven aan: “Wij willen dit ook, maar we weten niet hoe.” Deze reacties op de Urgente Agenda zijn het bewijs dat er een groot organisatorisch gat bestaat tussen wens en uitvoering. Marjan en Jan besluiten samen in dat gat te springen door een werkorganisatie op te richten.

Op 21 juni 2007 ziet de stichting Urgenda tijdens het Midzomernachtfestival in Amsterdam het levenslicht. Marjan Minnesma, met haar bedrijfskundige achtergrond en heel veel ondernemerszin, wordt directeur. Ze vertaalt de vaak complexe transitietheorieën naar concrete acties, campagnes en ondernemingen. Vol energie betreft ze iedereen

erbij die maar vooruit wil, en spoort aan om ook vooral zelf in actie te komen. Koplopers die nog in de onderstroom zitten, krijgen een podium en worden gekoppeld aan de bovenstroom: de overheid en het bedrijfsleven, zodat ze samen kunnen werken aan de versnelling en opschaling van de duurzame transitie.

*Als
ondernemer
trekt Marjan
ondernemers
uit heel
Nederland aan*

Onder haar leiding krijgt Urgenda vorm als een relatief kleine organisatie van vijftien medewerkers, eventueel tijdelijk ondersteund door externe experts. Daarbij wordt ook samengewerkt met pioniers en aanjagers door het land, zoals de Regiospinners. Er is geen groeiambitie, alleen een duidelijke keuze om klein en wendbaar te blijven en daardoor snel te kunnen schakelen. Zo blijft Marjan in staat om zeer creatief, slagvaardig, effectief én goed getimed duurzaamheidsthema’s te agenderen en partijen tot actie aan te zetten.

Als een ondernemer trekt Marjan ook ondernemers uit heel Nederland aan, elk met een eigen expertise en netwerk, om samen met haar te pionieren. Marjan geeft haar mensen veel verantwoordelijkheid en vrijheid; er wordt dus veel geëxperimenteerd, en goede ideeën mogen vervolgens positief escaleren.

De vroege jaren van Urgenda

Regiotours

Tijdens talloze ‘Regiotours’ trekt Marjan telkens met een groep belangstellenden een aantal dagen het land door, en brengt bezoeken aan voorlopende ondernemers, koplopers op het gebied van duurzame energie, mobiliteit, landbouw, voeding etc. Niet alleen worden deze ondernemers op deze manier in het zonnetje gezet en genereert het positieve publiciteit, ook is het een mooie manier om de kennis van het Urgenda-team te verrijken. Bovendien leiden de regiotours meer dan eens tot nieuwe samenwerkingen en projecten.

Dag van de Duurzaamheid

In 2009 initieert Marjan de iconische Dag van de Duurzaamheid, die sindsdien bijna elk jaar op 10 oktober wordt gehouden. In heel Nederland vinden duizenden duurzame activiteiten plaats, georgani-

seerd door bedrijven, burgers, overheden, scholen en maatschappelijke organisaties. Van festivals en congressen tot prijsuitreikingen, open dagen en duurzame samenwerkingsverbanden die worden gelanceerd: steeds wordt de dag ook aangegrepen als startschot voor nieuwe initiatieven. Met het Low Car Diet leveren tientallen topbestuurders hun autosleutels 30 dagen lang in om met het OV, te voet of op de fiets hun werkverkeer af te leggen. Een vast onderdeel is een landelijke voorleesactie op duizenden basisscholen. Zo wordt in 2015 op honderden basisscholen voorgelezen uit het boek ‘Kapsones’, door prinses Laurentien en Jan Terlouw speciaal voor deze dag geschreven.

In 2018 organiseert Urgenda het voor de laatste keer en roept Marjan Minnesma voortaan elke dag van het jaar uit tot ‘Dag van de Duurzaamheid’.

Elektrische auto's

Ook bij de versnelling van de zeer aarzelend op gang komende introductie van elektrische auto's speelt Marjan een cruciale rol: zij overtuigt tal van overheidsinstellingen, bedrijven en particulieren om in te schrijven op een eventuele collectieve bestelling. Hierdoor wordt een gezamenlijke order van enkele duizenden elektrische auto's mogelijk gemaakt – tegen een uiteraard veel voordeliger prijs. Deze actie versnelt drastisch de doorbraak van de elektrische auto in Nederland.

Wij willen zon

Met de opgedane kennis en ervaring gaat Marjan aan de slag met zonnepanelen, want ook zonne-energie wil maar niet doorbreken in Nederland. Eigenhandig importeert zij in 2010 het voor die tijd formidabele aantal van 50.000 stuks zonnepanelen met haar inderhaast opgerichte stichting Wij Willen Zon. Een groot waagstuk (ze moet met haar woning garant staan voor de betaling), en dat des te meer omdat ze die panelen nét boven de kostprijs in de markt zet. Het wordt gelukkig een doorslaand succes en in één klap verdubbelt ze met deze actie het totale aantal zonnepanelen in Nederland.

Thuisbaas

Daarna is de woningmarkt aan de beurt. Marjan ergert zich aan de ingenieurs die de hele tijd roepen dat je een soort theemuts om je huis heen moet zetten voordat je je cv-ketel zou kunnen inruilen voor een warmtepomp. Ze vindt dat het anders kan – als je maar wilt – en start het project Thuisbaas.

Er wordt een methode ontwikkeld waarmee de meeste gangbare huizen energieneutraal gemaakt kunnen worden voor de prijs van ongeveer 15 jaar de energiekosten van dat huis. Voor een gemiddeld huis is dat op dat moment zo'n 35.000 euro. Dat staat in schril contrast met de minimaal 65.000 euro waar de 'theemuts-ingenieurs' mee scherpen.

Maar de markt durft het niet, dus besluit ze zelf het bedrijf Thuisbaas op te richten. Daarmee weet ze over de jaren honderden woningen – juist ook de minder gangbare – succesvol aardgasvrij en energieneutraal te maken. Gewoon om te laten zien dat het kan. Die voorbeelden inspireren en geven vertrouwen. Na verloop van tijd omarmt de markt de 'Thuisbaas methode' en wordt de voordeligere manier om huizen te verduurzamen de norm. Vooral in de latere jaren van Thuisbaas werkt Marjan intensief samen met woningbouwcorporaties om ook sociale woningen op een betaalbare manier te verduurzamen. Het is voor Marjan cruciaal dat minder kapitaalkrachtige mensen uit vaak tochtige huurwoningen óók toegang hebben tot een comfortabele woning met een lagere energierekening.

#1 Duurzame 100

De energieke en effectieve ondernemersgeest van Marjan valt op. Dagblad Trouw roept haar in zowel 2011, 2012 als 2013 uit tot meest invloedrijke persoon in duurzaamheid in Nederland. Als drievoudige nummer 1 van de Duurzame 100 is Marjan *hors concours*; de krant vraagt haar daarom voortaan plaats te nemen in de expert-jury.

Visie-verbreding

Marjan vindt het allemaal nog veel te traag gaan. Omschakelen naar een duurzame energievoorziening kan veel sneller dan we denken. Ze vindt dat er behalve (technische) innovaties óók een andere mentaliteit nodig is. Het gaat volgens haar over bouwen aan een nieuwe economie, waarin welzijn belangrijker is dan welvaart. En waarin 'groei' een rijkere invulling krijgt dan een plat 'steeds meer'.

De urgentie neemt toe. De politiek denkt nog in een transitie zo rond 2050, maar dat is echt te laat om het tij nog te keren. Dan komen de onomkeerbare gevolgen (en de rekening!) van klimaatontwrichting terecht bij volgende generaties. Hun welvaart en welzijn staan ernstig op het spel, terwijl dat onnodig is: de oplossingen zijn ruim voorhanden.

2030-rapport

Samen met onder andere John Kerkhoven ontwikkelt ze een alomvattende visie met concrete actiepunten over hoe de duurzame transitie in Nederland kan worden versneld. De visie is volledig doorgerekend op basis van modellen die ook in de energiewereld steeds gebruikt worden. Het resultaat is het rapport 'Nederland 100% duurzame energie in 2030: 'Het kán, als je het wilt!'.

In het 2030-rapport beschrijft Marjan Minnesma '5x Anders': vijf beleidsterreinen en hoe je daar kunt verduurzamen. Het gaat om anders wonen, anders van A naar B, anders eten, anders produceren en anders energie opwekken. Die vijf pijlers komen steeds terug in haar werk en elk project van Urgenda past onder één of meer van die pijlers.

Klimaatzaak uit liefde

Er gebeurt weliswaar veel op duurzaamheidsgebied in de eerste helft van de jaren '10, maar echt grote systeemdoorbraken blijven uit. Burgers en bedrijven staan klaar, zijn doordrongen van de urgentie en willen vooruit. Inmiddels is het zover dat de overheid klimaatontwrichting als een probleem en een bedreiging ziet. Toch komt zij maar niet tot effectieve besluiten.

Marjan wil de overheid daarom tot actie aanzetten, een duwtje in de rug geven. Onder het motto 'Wij

willen actie' verzamelt ze 900 burgers om zich heen als mede-eisers en start een rechtszaak tegen de Nederlandse Staat: "Een rechtszaak uit liefde". Samen met deze burgers en vele andere organisaties vraagt ze in 2013 aan de rechter om zich uit

Urgenda wint klimaatzaak -zelfs bij de Hoge Raad

te spreken dat de Nederlandse overheid zich aan haar eigen belofte moet houden om gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen. Waaronder de belofte om de Nederlandse broeikasgasemissies per eind 2020 met minimaal 25% te reduceren ten opzichte van 1990.

Tegen de meeste verwachtingen in wint Urgenda deze 'Klimaatzaak' in 2015. samen met een aantal scherpzinnige advocaten. Ook in hoger beroep (2018) en cassatie bij de Hoge Raad (2019) wordt Urgenda in het gelijk gesteld.

Deze overwinningen vormen internationaal de inspiratie tot vele honderden soortgelijke rechtszaken. Niet alleen in Europese landen als Duitsland, België en Frankrijk, maar ook in landen ver daarbuiten zoals Columbia en Zuid-Korea.

Aan de slag met 54 punten

Kenmerkend voor de aanpak van Marjan is dat ze na de overwinning in de Klimaatzaak niet op haar handen gaat zitten, maar de helpende hand naar de overheid uitsteekt. Samen met 800 organisaties presenteert Urgenda een plan met 40 verduurzamingskansen. Als de overheid samenwerkt met burgers, bedrijven en Urgenda om die punten uit te voeren, aldus het plan, dan kunnen ze makkelijk aan het vonnis voldoen en ruimschoots de beoogde 25% CO₂-reductie realiseren. Bij het winnen van het hoger beroep komt Urgenda met een update: 'Het 54-puntenplan'. Uiteindelijk zal de overheid van deze 54 voorstellen er 30 daadwerkelijk oppakken.

Altijd in beweging

De Climate Miles

Eind november 2015 zal in Parijs de Klimaattop COP21 plaatsvinden, die tot doel heeft om landen onderling belangrijke klimaatafspraken te laten maken. Marjan wil daar extra aandacht voor vragen door van Utrecht naar Parijs te wandelen, samen met honderden 'gewone mensen', die elk een of meerdere (of alle) dagen meelopen. Voor elke etappe nodigt ze een prominente persoon vanuit de wetenschap, maatschappij, bedrijfsleven, beleid of politiek uit om mee te lopen. Onderweg praat ze met hen over aspecten van het verduurzamen van de samenleving. De NOS gaat mee op reis en brengt elke dag een reportage, vlak voor het achtuurjournaal.

In 2021 wandelt ze opnieuw naar de Klimaattop, die dan in Glasgow plaatsvindt. Vanuit Groningen loopt ze in een maand tijd eerst naar Rotterdam en vervolgens

van Edinburgh naar Glasgow. Elke dag bezoekt ze met de grote groep meerdere koplopers en innovaties en neemt ze dagelijks al wandelend een podcast op met een expert.

Elfwegentocht

In 2018 organiseert Urgenda de Elfwegentocht: een soort 'regiotour maxi plus'. Twee weken lang reizen zoveel mogelijk Friezen fossielvrij. Het is het grootste duurzaamheidsproject voor Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018. Ook de rest van Nederland wordt betrokken. Elke provincie wordt uitgenodigd om met gedeputeerden, ambtenaren, wethouders, bedrijven, experts, burgers en andere koplopers fossielvrij af te reizen naar Friesland. De afsluitende klapper is de allergrootste fossielvrije parade ter wereld, waarbij alle fossielvrije transportmiddelen vertegenwoordigd zijn.

Het land in en dan weer naar huis

Is Marjan vòòr de Klimaatzaak al een veelgevraagd spreker over duurzaamheidsthema's, daarna neemt de vraag exponentieel toe. Ze weet verbazend veel tijd te vinden om op de meest uiteenlopende bijeenkomsten haar verhaal te vertellen. Daar heeft ze een vaste formule voor. Een derde deel gaat over de urgentie van het klimaatprobleem, en twee derde over de oplossingen die er zijn. En dan steeds opnieuw de conclusie: het kán, als je het wílt.

In de loop der jaren neemt Marjan mensen mee in haar verhaal, in alle uithoeken van Nederland en letterlijk in duizenden zaaltjes, schoolklassen, universiteiten en congressen. Geen zaaltje of publiek is haar te min of te klein. Tijdens 'kantooruren' geeft ze lezingen, voert ze gesprekken en onderhandelingen en leidt ze Urgenda. Haar echte 'kantooruren' zijn 's nachts: dan vindt ze de tijd om ongestoord haar talloze mails te beantwoorden. Ze schrijft artikelen, voorstellen, rapporten en boeken en bereidt presentaties, speeches en colleges voor. Om drie uur 's nachts gaat de PC pas uit.

Naast alle werk vindt ze ook de nodige tijd en aandacht voor haar man en drie kinderen. Ze helpt bij werkstukken, spreekbeurten en overhoringen en zorgt dat ze óók thuis is voor het gezin. Zelfs als ze erg druk is, weet ze een gezonde maaltijd op tafel te

zetten. Als de kinderen groter zijn, ontstaat de traditie van de gezellige vrijdagavond met pizza en The Voice of Holland.

Alleen de dinsdagavond is vast gereserveerd voor haar orkest, waarin ze hobo speelt. Ook dat doet ze op niveau, want niet

toevallig zijn de halfjaarlijkse publieke uitvoeringen meestal in het Amsterdamse Concertgebouw. Oefenen en repeteren van haar hobo-partijen doet ze altijd 's nachts, op het kantoorje van haar woonboerderij in de Beemster.

Verbinding

Marjan heeft een scherpe analytische blik en beoordelingsvermogen én een innemende persoonlijkheid. Ze heeft de gave om echt te

luisteren naar iemand en zoekt altijd naar gedeelde oplossingen, ook als ze een volstrekt andere mening heeft dan haar gesprekspartner. Haar uitgangspunt: 'verleiden en verbinden, niet vechten'.

Uniek is dat Marjan wetenschap, politiek en samenleving met elkaar weet te verbinden. Haar breed- én diepgaande kennis over recht, filosofie, economie en duurzaamheid (inclusief chemie) stelt haar in staat om op hoog niveau op voet van gelijkheid te spreken en onderhandelen met zeer uiteenlopende deskundigen en instanties. Zo komt ze met plannen voor fundamentele verduurzaming van de staal- en chemische industrie en wordt ze daarin zeer serieus genomen. Haar grote expertise en haar altijd constructieve houding maken dat directies en topambtenaren haar steeds uitnodigen om in gesprek te gaan.

Als Marjan denkt dat er een stevig duwtje nodig is, dan zorgt ze ook daarvoor. Daarin is ze heel nuchter en 'no nonsense'. Geen enkele autoriteit of instelling boezemt haar ontzag in. Ze focust steeds volledig op de inhoud en op het doel van ontmoetingen, gesprekken en onderhandelingen.

Typerend is een voorval met minister-president Mark Rutte tijdens zijn derde premierschap. Marjan had zich in een interview laten ontvallen dat Rutte weinig blijk gaf van kennis van de klimaatproblematiek en alle catastrofale consequenties die Nederland daarvan kan gaan ondervinden. Daarover zei ze: "Ik zou het hem wel een keer willen uitleggen". Rutte nodigt haar daarop daadwerkelijk uit voor een halfuur durend gesprek. Na afloop blijkt hij onder de indruk van haar uitleg en concludeert dat hij inderdaad de ernst en omvang onderschat. Marjan biedt hem aan om nog een keer terug te komen, "maar alleen als ik je dan een college van anderhalf uur mag komen geven". Niet uit arrogantie, maar voor de inhoud en puur op het doel om Rutte van de urgentie én de oplossingen te doordringen. Dat college komt er vervolgens daadwerkelijk.

Onderscheidingen

Marjan oogst lof, bewondering en waardering voor haar inzet, activiteiten en de impact die ze creëert. Door de jaren heen verzamelt ze een indrukwekkende lijst onderscheidingen, naast haar

Hobo spelen op de boerderij en in het Concertgebouw

hattrick in de Duurzame 100 van Trouw. Typerend is ook dat veel buitenstaanders Marjan alleen als milieuactivist zien, maar dat de Volkskrant haar jarenlang opneemt in de ranglijst van tweehonderd meest invloedrijke Nederlanders en haar daarin elk jaar steeds hoger zet.

Foreign Policy, internationaal toonaangevend tijdschrift over geopolitiek en wereldzaken, roept haar in 2015 uit tot 'Leading Global Thinker'. Ze krijgt daarmee een plek tussen Barack Obama, Angela Merkel en Malala Yousafzai.

In 2019 verleent de Universiteit Saint Louis-Bruxelles een eredoctoraat aan Urgenda als organisatie. Dat is een unicum, omdat eredoctoraten normaliter uitsluitend aan personen worden toegekend.

In 2022 wordt Marjan als eerste Nederlander onderscheiden met de prestigieuze Goldman Environmental Prize. Ze ontvangt deze 'groene

Nobelprijs' voor haar rol in de klimaatzaak en haar inzet voor klimaatbeleid.

De schier oneindige lijst van concrete acties, interventies, publicaties, bijeenkomsten en interviews maken Marjan Minnesma en haar Urgenda tot inspiratiebron van velen. Er is een lange lijst organisaties die door hen zijn ontstaan, gesteund en/of gegroeid. Denk aan de Grootouders voor het Klimaat, de Caring Movement, Streektuinen, Straatboer. Ook zijn er vele tientallen samenwerkingsprojecten die tussendoor kwamen, zoals het redden van de monumentale beuken op de Broekhuizerlaan, de bewonersgroep in Rotterdam die hulp vroeg én kreeg voor een alternatief scenario voor Rotterdam Airport, en de consumentenwebsite SamenSnellerDuurzaam.

Een gezonde samenleving in een gezond klimaat

Marjan Minnesma ziet een bestendig klimaat en een gezonde leefomgeving steeds meer als verlengden van elkaar. Ze maakt zich druk over natuur die haar zo lief is, en hoe die lijdt door gif in de vorm van staalslakken, pesticiden, PFAS, stikstof. In haar latere jaren maakt ze steeds meer tijd voor omwonenden van vervuilende industrieën die zich niet meer door de overheid gesteund of beschermd weten. Ze geeft advies en komt met praktische oplossingen. Ze laat een reeks juridische handleidingen ontwikkelen voor gemeenten en provincies, die hen helpt om lokaal beleid te formuleren waarmee ze hun inwoners effectief kunnen beschermen tegen allerlei giftige soorten afval en uitstoot van bedrijven in de regio. Ze wil meer aandacht voor gezondheid, ook omdat ze ziet dat klimaat voor mensen soms te abstract is om mee aan de slag te gaan: "Gezondheid ligt voor mensen veel dichterbij, al dat gif uit die industrie gaat letterlijk onder je huid zitten."

*Stabiel klimaat
en gezonde
leefomgeving:
elkaar
verlengden*

Van IJmond naar Wijmond

In deze periode ontwikkelt Marjan ook bijzondere aandacht voor de IJmond, waar de fabrieken van Tata Steel staan. Dit bedrijf is behalve de grootste uitstoter van CO₂ en stikstof, ook de grootste uitstoter van zeer zorgwekkende stoffen waaronder benzeen, zware metalen en (ultra) fijnstof. Ze heeft een tijd lang zelf herhaaldelijk met de directie om tafel gezeten om naar oplossingen te zoeken voor zowel klimaat als de gezondheid van omwonenden. Het steekt haar dat Tata Steel na al die jaren stribbelen nog steeds geen échte maatregelen heeft genomen: "Het is niet de vraag óf het bedrijf moet transformeren, maar hoe en hoe snel". Opnieuw zet ze rekenaars aan het werk en ontwikkelt ze samen met omwonenden een aantal scenario's voor de toekomst van de IJmond. Naast een scenario dat het bedrijf blijft bestaan en staal maakt met halffabricaten, werkt ze ook twee scenario's uit voor het geval het bedrijf het niet redt en het terrein beschikbaar kan komen voor nieuwe woonwijken aan zee. Het kenmerkt haar nuchtere, niet-dogmatische, concrete en toekomstgerichte opstelling.

Biodiversiteit, landbouw en natuur

Focus verschuift naar landbouw

Het 2030-rapport is inmiddels al bijna tien jaar oud, maar nog altijd zeer bruikbaar. Er is positieve voortgang op de actiepunten in vier van de vijf '5x anders'-thema's. Eén dossier zit echter muurvast. Dat is landbouw. Naast de klimaatcrisis treedt ook de biodiversiteits- en stikstofcrisis steeds meer op de voorgrond. Voor Marjan is het werken aan behoud en herstel van natuur en biodiversiteit belangrijk. Niet alleen omdat het een belangrijk deel is van de integrale oplossing, maar ook vanwege haar grote liefde voor de natuur en alles wat leeft. In 2017 komt Hanneke van Ormondt het team versterken, en in 2019 wordt Louise Vet voorzitter van Urgenda. Samen met Marjan bouwen zij het programma rondom landbouw en biodiversiteit uit, zoals altijd met een open, constructieve en concrete benadering.

Meer Bomen Nu

In 2020 start de Meer Bomen Nu campagne. Bomen en struiken die ergens groeien waar ze niet groot kunnen worden, vinden dankzij vrijwilligers een tweede kans bij duizenden (particuliere en agrarische) initiatieven. Meer Bomen Nu is een bomen-plant-beweging die geen eigen grond heeft, alleen de wil om aan de slag te gaan. Zo'n 40.000 deelnemers verplanten samen meer dan drie miljoen bomen en struiken. Minister Christianne van der Wal looft Meer Bomen Nu in 2023 als "De grootste bomenplanter van Nederland, na Staatsbosbeheer". De campagne is inmiddels overgenomen in vier andere landen.

1001 hectare

In 2020 is Marjan op de koffie bij een melkveehouder in de buurt. Hij geeft aan dat hij wel voor kruidenrijk grasland zou kiezen als het qua prijs niet zou uitmaken. Samen zoeken ze de samenwerking met landbouworganisatie LTO. Met de campagne '1001ha kruidenrijk grasland' zorgt Urgenda dat boeren kruidenrijk graszaad kunnen kopen voor dezelfde prijs als het gebruikelijke goedkope monocultuur raaigras. Deze campagne krijgt vleugels en inmiddels maakt bijna 20% van de melkveehouders hiervan gebruik. Dit betekent behalve meer biodiversiteit, ook minder CO₂-uitstoot, een gezondere bodem en gezondere koe. De kortingsactie breidt uit naar klavermengsels voor akkerbouwers, ecologisch verantwoorde bloemenstroken, bomen en voederhagen. Voor veel boeren is het experiment met klavers een eyeopener en de meeste boeren willen hier mee verder.

Landinzicht: het grote plaatje

Samen met experts verdiept Marjan zich in de landbouw, die in de huidige vorm onhoudbaar is. De grote problemen zijn CO₂ die vrijkomt bij het maken van kunstmest, de stikstof die vrijkomt en de biodiversiteit die achteruit holt. Marjan stelt de vraag hoe we de landbouwgronden in Nederland kunnen inzetten om het hele land te voorzien van voldoende en gezond voedsel, en waarvoor je het land dat overblijft het beste kunt inzetten. De rekenaars mogen weer aan het werk.

Het resultaat is een stevig rapport dat in 2024 verschijnt onder de naam 'Landinzicht: grond voor een vruchtbaar gesprek'. Het is een doordachte visie op basis van modelberekeningen waarmee Marjan een wezenlijke verandering wil starten op het gebied van landbouw en voeding. Marjan gaat letterlijk en figuurlijk de boer op met haar verhaal. Ze bezoekt talloze kleine en grote bijeenkomsten om te leren over hoe het Landinzicht-verhaal valt bij de mensen die het in haar ogen zouden moeten oppakken. Verbinding en dialoog staan centraal. Geen dwingende routekaarten, maar keuzes om samen over te praten en samen te maken.

Aan de slag: 7 vinkjes

Al in de eerste versie van Landinzicht formuleert Urgenda zeven concrete maatregelen die natuurinclusieve landbouw mogelijk maken. Marjan presenteert ze als 7 vinkjes op een checklist: gezonde bodem, geen kunstmest en chemie, extensieve veehouderij met veel weidegang, meer bomen en veel natuur. Zeven vinkjes die haalbaar moeten zijn als je boeren 10 jaar lang 1.000 euro per hectare betaalt.

Met dit programma legt Marjan een betaalbare en haalbare oplossing neer voor meerdere problemen. Want als je alle boeren met grond op deze manier helpt met deze transitie, kost dat maximaal 1,8 miljard euro per jaar, terwijl we er biodiversiteit, schoon water en een gezond platteland voor terugkrijgen. En vele miljarden aan vermeden zorg- en milieukosten besparen. Ze krijgt belangrijke partners mee in het project en praat zelf met fondsen die kunnen helpen om de boeren die 1.000 euro per jaar te kunnen betalen. Ook hier geldt weer: geen dwingende contracten met routekaarten of kpi's, maar doelgericht en in wederzijds vertrouwen.

Eind 2025 tekent Urgenda contracten met 20 boeren. De eerste schop gaat de grond in om de eerste bomen te planten en de eerste kruidenrijke akkers worden ingezaaid.

Nalatenschap

In 2022 krijgt Marjan haar eerste kankerdiagnose. Er is nog zoveel te doen, vindt ze, en ze werkt door alsof er niets aan de hand is. Intensieve behandelingen propt ze er gewoon bij in haar drukke agenda en ze wil absoluut voorkomen dat ze als patiënt gezien wordt. Marjan neemt slechts een handjevol mensen in vertrouwen, opdat Urgenda haar missie ook na haar dood kan voortzetten. Zo werkt ze onverstoort door tot ze echt niet meer kan. Op 22 mei 2026 - slechts een paar dagen later - overlijdt ze, thuis liefdevol omringd door haar man Koos en haar jongvolwassen kinderen Noor, Roemer en Linde.

Marjan Minnesma was een visionair met een nuchtere, praktische en op samenwerking gerichte inslag. Telkens was ze haar tijd vooruit, maar doordat ze steeds zelf het voortouw nam om met concrete acties en projecten als een ondernemer te laten zien dát en hoe haar visie in praktijk gebracht kon worden, en dankzij haar aimabele, maar zeer vasthoudende instelling, was ze in staat om zeer uiteenlopende mensen, groepen, organisaties, instituties te enthousiasmeren en tot actie te laten overgaan.

Met haar is een uniek mens heengegaan.

Zaandam, 22 mei 2026

Marjan Minnesma 1966-2026

